

ЕВРАЗИЙСКИЯТ ЕНЕРГИЕН ПОКЕР

Проф.д.ик.н. Нина Дюлгерова

Първото десетилетие на 21 век откри новите предизвикателства и конфигурации, които очертават и геополитическите контури на формиращия се нов свят. В миналото остават силовите и идеологическите параметри на поляризиране на обществата през 19 и 20 столетия. Светът отново живее в атмосфера на противопоставяне, което обаче постоянно променя своята характеристика и насоченост – от световния тероризъм, през цивилизационния избор до енергийната взаимозависимост. Без да бъдат елеминирани първите два елемента на конфронтация, не може да бъде подминат третия елемент – енергийните възможности и избор, определящ настоящите и бъдещите промени в глобалното и регионалното пространство. Неизбежен е фактът, че светът ще се развива вече по нови правила. Те ще определят международната стратификация вече не толкова чрез традиционните параметри на отминаващите векове, колкото чрез визията и действията на старите (от биполярния свят)/нови (евразийските тигри) играчи в енергийната сфера, с нейните разширяващи се възможности за динамична дислокация.

Геоенергийното пространство, в което политическите комбинации съпътстват, а често и изпреварват икономическите приоритети, е изпълнено с непресказуемост и предизвикателства, които напомнят много на играта на покер. Целта на настоящата статия е да покаже и да очертае международната картина в най-динамично развиващото се поле – енергийното, през призмата на правилата на покера в географския обхват на Евразия.

* * *

Геоенергийната картина може да се изследва след като се припомнят правилата на покера, чрез които ще се направи опит да се

характеризират енергийните взаимоотношения. Покерът е игра с карти, чиято цел е да се спечелят залаганията като се реализира възможно най-високата комбинация от карти. Конкретните правила могат да варират в зависимост от различните видове покер. Обобщаващи елементи на всички разновидности на покера се явяват комбинациите и наддаването по време на играта. Предвид факта, че играчът не знае картите на своите противници, покерът е игра с непълна информация, като много други игри с карти, за разлика от напр. шахмата, където и двамата играчи виждат разположението на фигурите на дъската. Характерни думи от играта на покер са залагане, блъфиране, надцакване, банкрут.

По какъв начин и чрез какви средства и играчи се осъществяват комбинациите в енергийната сфера? Най-близо до истината може да се достигне след формулиране на другия важен сегмент от енергийния пъзел – географските параметри на международното енергийно поле – Евразия.

Последните няколко години формират основните аспекти, които обединяват/разединяват държавите и очертават географските параметри на промените. Това са диверсификационните енергийни проекти, които са обвързани със строго очертания геоенергиен триъгълник – производство, транзитиране и потребление. Всеки един от тях определя мястото и ролята на съответната страна в субрегионалната и регионалната стратификация и в зависимост от това произвежда/транзитира, транзитира или само консумира нефт и газ.

През първото десетилетие на 21 век този геоенергиен триъгълник имаше ясно изразен евразийски вектор към Европа с предсказуеми геоенергийни очертания и схеми. Засилващата се обвързаност на централноазиатските източници на стратегически суровини с кавказките и балканските транспортни проекти обясняват

промяната в съдържателната характеристика на термина „Евразия”. Статичният елемент в този термин, очертаващ структурата на енергийното настоящо и бъдещо захранване на Европа, е Русия. Динамичният вектор, който постоянно сменя своите елементи, очертава контурите на евразийската енергийна ос. Тя има своите региони със съответния енергиен (политически) център - Казахстан в Централна Азия, Азербайджан в Кавказ, както и Балканите, с променлива алтернатива между България и Турция.

В периода 2005-2009 г. Русия няма сериозна конкуренция в енергийното захранване на европейския континент на принципа на дългосрочните газови договори със почти всички държави-членки на ЕС върху принципа „take or pay”. „Енергийният рай” на Москва е гарантиран от високите цени на петрола на световния пазар и от действащата, без сериозна, конкуренция руска транспортна енергийна система, захранваща европейския континент с руски, срезноазиатски и азербайджански, стратегически суровини (нефт и газ). Газпром предоставя около 1/3 от вноса на газ на Западна Европа. Най-големите вносители на руския газ са Германия, Италия, Турция и Франция. Газпром притежава ефективно действащ дял от газопроводи в Германия. Освен това Gaz de France възобновява договора си с Газпром до 2015 г., което прави и E.ON Ruhrgas, Wintershall и Gasum съответно до 2020, 2030 и 2025 г.

Тази изгодна енергийна конфигурация е предимството, което заедно с отсъствието на ефективни международноправни процедури и консолидирана позиция, осигурява на Русия безпрецедентен отказ от страна на международните организации и водещите държави на ответни санкции срещу военните действия на Москва в кавказкия конфликт от август 2008 т. През последните месеци на управлението на американския президент Джордж Буш-младши и началният период

на неговия наследник Барак Обама Кремъл съумява максимално да се възползва от изгодната ситуация. Конкретни доказателства за това са сключените споразумения по ключовите и в геостратегически план важни за Русия газови проекти „Северен поток” и „Южен поток”, чрез които Москва утвърждава политическо и икономическо влияние в държави от ЕС като България, Германия, Унгария, Австрия, Италия, Франция. През този период Кремъл е без конкуренция и в енергийна постсъветска Евразия, където моделът „купувам на едни цени, а продавам по други”, продължава да е актуален. Върху този процес не оказва съществено влияние обстоятелството, че Владимир Путин вече е премиер, а президентът е Дмитрий Медведев. Засега този тандем се оказва печеливш за Руската Федерация, тъй като действа достатъчно синхронно и успява да покрие широк периметър от проблеми с политическо, икономическо и военно-стратегическо значение вътре и извън държавата.

През периода на руския „енергиен рай” все повече се засилва ролята на руския гигант „Газпром”, най-голямата руска енергийна компания с 50 % държавно участие. Делът на Газпром в световното производство на газ е 14.5 %, а вътре в страната - 84%¹. Тази компания продължава да бъде визитната картичка на Русия, чрез която се осъществяват редица външнополитически цели, но най-вече се утвърждава руското геополитическо позициране в ключови за Москва регионални и субрегионални зони като Европа, Евразия, Черноморско-Каспийския ареал.

Доказателство за това са сложните и многопластови отношения, които обвързват Газпром с други енергийни монополисти в ключови европейски държави като Gaz de France,(Франция), ENI (Италия), E.ON Ruhrgas (Германия). Нещо повече, взаимната обвързаност е

¹ <http://www.gazprom.ru/production/>

гаранция за взаимна подкрепа. Напр. германската E.ON Ruhrgas притежава около 7 процента от Газпром, които се оценяват на около 17 милиарда долара, както и място в борда на Газпром. От 2003 г. до есента на 2010 г. италианските фирми ЕНИ и Енел последователно изкупуват активите на газовата компания Юкос². Тази процедура е от взаимноизгоден интерес. Отстъпвайки контрола върху закупените активи на Газпром италианските газови компании получават достъп до газовите находища на Русия и обещано място в борда на петролната компания на Газпром³. Руският газов гигант не само излиза на печалба в тази сделка, но по този начин гарантира италианската обвързаност. Дългосрочните договори, които Газпром има с ЕНИ за доставки на газ му дават директен достъп до италианските потребители. Сключените подобни договори с германските и френските газови гиганти осигуряват достатъчно стабилно място на руския монополист и в тези държави.

Поредно доказателство за това са двете газови кризи в първите дни на 2006 и 2009 г. между Русия и Украйна. Спорът за цените на газа и некоректното транспортиране между Москва и Киев за пореден път разкрива някои истини, които предопределят оформилата се, и като цяло, засилваща се политическа координираност между Париж, Берлин, Рим и Москва. Киев в края на декември 2008 г., подобно на Тбилиси през август 2008 г., но по друг начин, разиграва чужд сценарий, който е в ущърб на украинското общество, и като цяло не постига преследваните цели. Както в Украйна, така и в Грузия, последствията от конфликта с Русия (военен или икономически), не променят ситуацията в постсъветското пространство. Енергийното предимство на Москва за

² Топалов А. „Газпром”, продавая активы ЮКОСа, все равно останется их владельцем. <http://www.gazeta.ru/business/2010/09/08/3417183.shtml> 8.09.10.

³ Пак там.

пореден път запазва статуквото и утвърждава европейско-руската взаимозависимост.

Този процес е подчинен на един основен проблем между Москва и Брюксел, който се основава на тяхната неравностойност в контекста на двустранните отношения. Европейският съюз не е държава, създадена, за да замести съществуващите национални държави, но в същото време е нещо повече от международна организация⁴. Всяка държава-член на ЕС има достатъчно политически, дипломатически и финансови механизми и лостове, за да търси защита първо на националните, а след това на европейските интереси в енергийната сфера. Тази специфика на Съюза определя и присъствието на много повече субекти, участващи в двустранните взаимоотношения Брюксел-Москва. Русия е демократична федеративна държава с републиканска форма на управление⁵, което я определя като самостоятелен субект в международните отношения.

Влизането на България и Румъния в Европейския съюз през януари 2007 г., е този елемент от последното разширяване на Съюза, който е с ясно изразени геополитически цели. Чрез тях Черно море се превръща в европейско, което означава, активно участие на европейските институции в стратегически важния през следващите десетилетия регион – Черноморския. Последните няколко години формират основните аспекти, които обединяват/разединяват държавите и очертават географските параметри на промените. Всеки един от тях определя мястото и ролята на съответната страна в субрегионалната и регионалната стратификация и зависимост от това произвежда/транзитира, транзитира или само консумира нефт и газ.

⁴ EUROPA - Официалният уебсайт на Европейския съюз
http://europa.eu/index_bg.htm

⁵ Конституция Российской Федерации (принята Всенародным голосованием 12 декебря 1993 г.).

Единствената зона, в която ЕС (като съюз) разполага с ясни енергийни компетенции, е вътрешният енергиен пазар на Съюза (европейските директиви за газа и електричеството). Въпреки че е ключов клиент на глобалните енергийни пазари, заради мащабния внос на петрол и газ, осъществяван от неговите страни-членки, ЕС продължава да е политическо „джудже“ предвид монопола, който членовете му запазват върху определянето на собствената си външна политика⁶. Тази позиция не се променя с многобройните документи, които се приемат периодично от Европарламента и Европейската комисия в енергийната сфера, ориентирани към ограничаване на енергийната зависимост на държавите-членки на Евросъюза от Русия и към увеличаване на алтернативните и възобновяемите енергийни източници. На последната среща на високо равнище на ЕС през ноември 2010 г. в Брюксел за пореден път се взе решение за отделяне на дейностите по доставка и производство на енергийните източници от транспортните мрежи, които да са независими в управлението⁽⁷⁾. Отново активно се обсъжда темата за изграждане на повече терминали за втечен газ, които да бъдат използвани и от други доставчици.

През последните години се засилва и друга европейска тенденция, свързана със създаването на единен енергиен пазар⁸. Съществуването на конкурентен вътрешен енергиен пазар е стратегически инструмент за предоставяне на европейските потребители за избор между различни фирми, предлагащи газ и електроенергия на разумни цени. Освен това този модел ще отвари

⁶ Бунд, Кейт Хансен. Северният геополитически триъгълник: Германия-Норвегия-Русия. // Геополитика, 2008, бр. 6. <http://seesbg.com/?b=art&art=309>

⁷ Energy infrastructure: Commission proposes EU priority corridors for power grids and gas pipelines. IP/10/1512. Brussels, 17 November 2010. <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/1512&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>

⁸ Директива 2003/55/ЕО

пазара за всички доставчици, както най-малките, така и инвестиралите във възобновяеми енергийни източници.

С оглед на функциите на вътрешния пазар на електроенергия, Европейската комисия смята за необходимо да се предефинират правила и мерки, прилагани към този пазар, с цел да се гарантира лоялна конкуренция и подходяща защита на потребителите. Осъществяването на вътрешния енергиен пазар е в пряка зависимост от надеждна енергийна мрежа в Европа, свързана с инвестиции в инфраструктура. Тази тенденция е обвързана и с трите приоритетни направления в енергийната политика на Европейския съюз, които са ориентирани към сигурност на енергоснабдяването при намалена зависимост от външни доставки; към конкурентоспособност на енергетиката, което е фактор за устойчив икономически растеж и към ограничаване на негативните изменения върху климата и околната среда⁹.

Тази дългострочна енергийна стратегия на Брюксел среща съпротива и сериозни препятствия, най-вече в европространството. Този процес е в унисон със съществуващия основен принцип, че страните-членки следват свои собствени политики, съобразени със специфични геостратегически елементи, техните собствени ресурси и нужди, дипломатическите им отношения със страните-доставчици и транзитните държави. Двустранните договори между руския „Газпром“ и газовата компания на съответната държава, участващата в транзита на газ, са в разрез с „третия енергиен пакет“ на ЕС, изискващ разделяне на производителите и доставчиците от

⁹ Three priority areas of energy efficiency of the EU in 2010
http://www.energy.eu/directives/com-2010-0677_en.pdf

операторите на преносни системи¹⁰. Досега единствено България е нарочена за нарушител¹¹, а изходът от дискусиата около промяната на българо-руското споразумение от 18 януари 2008 г., ще отговори на въпроса за ефективността на приеманите в Брюксел документи по енергийната политика на ЕС. В тази посока и през 2011 г. продължават дипломатическите совалки и политическото блъфиране, чрез които българското правителство се опитва да отлага решаването на енергийните проекти, свързани с Москва.

Предвид обстоятелството, че през последните години отношенията между Брюксел и Москва преминават главно през политическия филтър на енергийните проекти в газовата сфера, естествено е в нея да са концентрирани политическите и дипломатическите действия, декларации и споразумения.

Икономическите интереси определят и прагматизмът на утвърждаващото се европейско-руско сътрудничество. През този период енергийната зависимост от „Газпром“ и отсъствието на действени механизми за контрол и въздействие върху газовата транспортна система, преминаваща през Украйна към Европа, отново доказва все още неограничените възможности на Москва да въздействат върху отделни държави, в частност, и върху ЕС като цяло.

* * *

През последните години от първото десетилетие на 21 век обаче в европейско-руския диалог активно се намесват няколко фактора,

¹⁰ Wim Groenendijk. Unbundling under the Third Energy Package. [http://www.energypolicyblog.com/2009/05/17/unbundling-under-the-third-energy-package/May 17th, 2009](http://www.energypolicyblog.com/2009/05/17/unbundling-under-the-third-energy-package/May%2017th,%202009)

¹¹ На 16 ноември 2010 г., чрез говорителя на Европейската комисия по въпросите на енергетиката Марлен Холцнер, ЕС постави условие на България да се промени междуправителствения договор между Русия и България от 18 януари 2008 г. по проекта „Южен поток“ и до тръбата да бъдат допуснати всички желаещи фирми. - Commission urges bulgaria to change gazprom clause. <http://www.energydelta.org/mainmenu/edi-intelligence/latest-energy-news/commission-urges-bulgaria-to-change-gazprom-clause/>

които постепенно променят акцентите в газовата схема. Все повече се засилва глобализацията в икономически план. Ипотечната криза в САЩ за по-малко от година въвлича света в икономическата рецесия. От друга страна това засилва центробежните сили и динамизира политическата фрагментация, чиито конкретни проявления от 2008 г. са Косово, Южна Осетия, Абхазия, Нагорни Карабах, Приднестровието (в постсъветското пространство), Тибет и много други райони по света. Финансовата и икономическата криза, която от края на 2008 г. постепенно обхваща целия свят, също така налага сериозен отпечатък върху търсенето и доставките на газ в държавите от ЕС.

2009 и 2010 г. преминават под знака на активни динамични промени в политическото пространство, с увеличаващ се акцент върху енергийните диверсификации с руска и американска насоченост. Засилва се тенденцията енергетиката, най-вече нейните газове и ядрени елементи, да е основен коректив в отношенията между държави и международни организации. Освен това тя увеличава своето въздействие върху стратификацията в доминиращите досега от САЩ международни системи като ООН, НАТО, ОССЕ и Европейския съюз. Енергетиката, чиито географски дискурс влияе все повече върху новите конюнктурни, а също не и стратегически, конфигурации в глобален и регионален план, извежда на преден план и други акценти. Единият очертава все по-тясната обвързаност на енергийните суровини с интегритета и сигурността на държавите производителки, транспортиращи и потребяващи нефт и газ. Вторият все повече утвърждава превърналите се едва ли не в аксиома в годините на Студената война международноправни принципи и механизми на действие.

През последните две години на първото десетилетие на 21 век се отбелязва и впечатляващото разширяване на спектъра от многообразни форми на взаимодействие между Кремъл и останалия свят. Доказателство за това са многобройните срещи в икономически, политически и дипломатически формат, където Русия, все по-често в динамична конфигурация със силните държави от ЕС или от БРИК, отстоява своите интереси в утвърждаващата се дихотомия енергетика – сигурност. Освен това Москва трябва да се справя с проблемите на икономическата криза, засилващата се вълна от терористични акции върху територията на Федерацията и с нарастващото съпротива на европейските държави-потребители на газ срещу политиката на „Газпром.

Не е без значение за очертаващата се нова международна стратификация промяната, която от началото на 2009 г. се налага и в политиката на Вашингтон.

Първата година от управлението на американския президент Барак Обама е сериозно изпитание за неговия екип. Американската администрация изнася негативите от финансовата и икономическата криза във вътрешнополитически план, но и се опитва да направи плавен прехода към конструктивен диалог със света и в частност с Русия. Неслучайно терминът „рестартиране” най-често се използва при оценка на отношенията Вашингтон-Москва. Американската политика може да бъде определена като по-гъвкава и по-близо до компромизма. Акцентът на американската администрация е поставен върху диалога и върху търсенето на конструктивни решения за излизане от многобройните капани, поставени от предшественика Джордж Буш. Агресивността и конфронтацията вече не са визитната картичка на Вашингтон. Тези позитивни процеси в международен план обаче не съумяват да преодолеят засилващите се негативни

тенденции във вътрешнополитически план в САЩ. Не може да се пренебрегва задълбочаващата се рецесия и сериозни икономически катаклизми, които поставят на изпитание социалния и етноконфесионалния мир в Америка. През последните месеци на 2010 г. и до днес от съществено значение са и публикуваните в интернет от „Wikileaks” многобройни документи на американската дипломация. Изнесената информация поставя САЩ в позицията на оправдаваща се страна, а не на държава, утвърждаваща своето световно влияние. В глобалното пространство САЩ, Русия, Европейския съюз са принудени да търсят своето утвърждаване в познатото русло на международните организации и в непрекъснато нарастващата роля на разнообразните форми на енергиката като ефективен инструмент в засилващото се противоборство в евро-евразийския регион.

Битката за диверсификация на енергийните доставки и трасета се развива под знака на руските и европейско/американските проекти, които плътно обхващат Каспийско-Черноморския ареал. Той вече включва не само традиционните Централна Азия и Кавказ, но в пълна степен и Балканския регион като неотменна част от нефто-газовите маршрути. Все по-често в политическото и медийното пространство имена като „Южен поток”, „Северен поток”, „Бял поток”, „Набуко” се превръщат в ключови символи, обединяващи в себе си геополитическите акценти, противоборства и тактически или стратегически победи. Едва ли има в международен план политик и дипломат, който да не е изкушен от енергийните проекти, обединяващи/разединяващи държавите, управляващите елити, вътрешната и международната опозиция.

През 2010 г. все по-често Русия бе принудена да се съобразява и да хвърля много усилия, време и ресурси за отстояване на ролята си на енергийна аксиома в евразийското пространство. Евразийският

сегмент в регионалната енергийна карта преминава през многобройни модификации през последните години. В кавказкия евразийски сектор Азербайджан усилва своите позиции в газовата сфера чрез умелото лавиране на президента Илхам Алиев между Русия и САЩ. „Газпром” изкупува азербайджанския газ, но Баку обещава да напълни тръбата на „Набуко”, чиято европейско-американска насоченост е обществена тайна. През последните дни на м.май 2011 г. позицията на Баку е повече от неопределена, тъй като индикациите от Азербайджан са, че тя не би се включила на всяка цена, предвид възможностите за други варианти за енергийното хранване на Европа¹². В средноазиатски план Туркменистан също дава заявка за независима енергийна политика, която все още остава в рамките на политическите декларации. Следващите години ще дадат отговор на жизнено важния за Ашхабад въпрос за продажбата на 50 млрд.куб.м газ, който остава в резултат на по-малко закупените от Русия количества. Алтернативите за Туркменистан са в две посоки – на запад към Европа и на югоизток. Опитите му да реши на двустранна основа с Азербайджан запълването на газопровода „Набуко” с туркменистанска газ, засега остават неуспешни. Все още правният казус на Каспийско море продължава да бъде препъни камъка за осъществяването на „Набуко”. Шансовете тази тръба да се запълни с ирански газ са още по-малки. Тези все още непреодолими препятствия не са пречка за активна техническа и проектна дейност на фирмите, ангажирани със строителството на газопровода „Набуко”. И ако западната посока не дава много шансове на Туркменистан да реши въпроса със свободните количества газ, то на югоизток ту ся налице, въпреки че все още са в сферата на дипломатическите и политическите договорености. В първите дни на

¹² Азербайджан может отказаться от NABUCCO. 25.05.2011
<http://www.regnum.ru/news/1408340.html>

декември 2010 г. в Ашхабад президентите на Туркменистан, Афганистан и Пакистан, както и индийският министър на нефта и природния газ подписват соглашение, с което се поставя началото на проекта на газопровода ТАПИ (Туркменистан – Афганистан – Пакистан - Индия)¹³. Много са въпросителните около строителството на този газопровод като строителните компании, компаниите, оператори на проекта, гаранциите на страните потребители и транзитиращите държави. Освен това сигурността на тръбопровода е под голямо съмнение предвид проблема с талибаните и отсъствието на инвеститори. За пореден път геоенергийното пространство се изпълва с политическите съглашения, които са част от динамичната конфигурация в енергийна Евразия.

Не е за подценяване също така политиката на Турция в широкия Евразийски регион, където амбициите на Анкара са насочени приоритетно към включване на иранския газ в съществуващите или диверсификационните коридори, минаващи през Турция. Все още тези коридори на иранска територия са в процес на строителство или са с висока степен на нерентабилност. Въпрос на време е обаче Иран да се ориентира в субрегионалната и регионална ситуация и да намери собствен път за реализация в газовата сфера, където освен че има сериозни залежи, но и заинтересовани партньори като Турция. Не е случайна твърдата позиция на турския премиер Ердоган на срещата на върха на НАТО в Лисабон през ноември 2010 г. по важен за Техеран въпрос. В столицата на Португалия бе определен един от структуриращите бъдещата стратегия на НАТО приоритети –

¹³ Туркмения, Афганистан, Пакистан и Индия подписали соглашение по газопроводу ТАПИ. 11 декември 2010
<http://www.baltinfo.ru/2010/12/11/Turkmeniya-Afganistan-Pakistan-i-Indiya-podpisali-soglashenie-po-gazoprovodu-TAPI-176975>

изграждането на ПРО в Европа – да бъде приет без посочване на държавата, която мотивира нейното разполагане на континента.

Освен това през последните две години на първото десетилетие на 21 век Турция натрупа много дивиденди от активната си многовекторната политика. Доказателство за това са сключените през май 2010 г. споразумения с Русия, с Гърция, с Иран и Бразилия. С другите държави, извън Гърция, Анкара чрез подписаните договорености засилва акциите си в бъдещото енергийно позициране в Черноморския регион. Доказателство за това е строителството на ядрена централа с руско участие в района на Аккую, Южна Турция. Освен това през първите месеци на 2011 г. Анкара започна сложна игра на блъфиране и рекет, ориентирани повече към затрудняване на енергийната политика на своя черноморски партньор Москва. Индикации в тази посока са както забавянето на ратифицирането от турска страна на споразумението между двете държави газопроводът „Южен поток” да преминава през турски черноморски шелф¹⁴, така и изявлението на турския премиер Ердоган за строителството на т.нар. Истанбулски канал¹⁵.

През следващото десетилетие на 21 век обаче тези контури ще претърпят съществени изменения, които ще са подчинени на

¹⁴ "Газпром" започва изследвания за "Южен поток" в Турция. 8.04.2011.

<http://www.financebg.com/%D0%9F%D0%BE-%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0/%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%B8%D1%8F/item/18895-%D0%93%D0%B0%D0%B7%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B2%D0%B0-%D0%B8%D0%B7%D1%81%D0%BB%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0-%D0%AE%D0%B6%D0%B5%D0%BD-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA-%D0%B2%D0%A2%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B8%D1%8F.html>

¹⁵ Турция построи Стамбулският канал - дублер пролива Босфор. 27.04.2011. <http://www.fergananews.com/news.php?id=16670>

актуалните тенденции, чието начало е заложено през последните години. Тогава центърът на глобалното противоборство се очертава в евразийския регион, но в много по-широки граници - Кавказ, Централна Азия, Китай, Персийския залив, Близкия изток. В тази сфера на сблъсък енергетиката и сигурността вървят ръка за ръка и те ще очертават дневния ред на света. В тези географски параметри конфигурацията ще се определя вече не толкова от държавите-производителки, колкото от страните, концентрирали на своя територия голям брой транзитни суровинни коридори. В настоящия момент такава държава е Турция, която осъзнава много добре това преимущество и залага на него.

Конкуренцията с Турция в Черноморско-Каспийския регион, независимо от тяхното стратегическо сътрудничество, както и засилващия своите позиции на азиатския континент Китай, предопределят посоката на енергийната политика на Русия. Москва е ориентирана към активна енергийна диверсификация към Европа и Черноморско-Каспийска Евразия, където тя е глобална и регионална сила. Газопроводът „Южен поток“ е представителната визия на Кремъл в неговата европейска енергийна политика. Тръбопроводите изискват сигурност и стабилност на транзитиране. „Южен поток“ е неоспоримият аргумент, с който Русия се стреми много усилено да доказва и ще го осъществява последователно и стратегически обосновано. „Южен поток“ е тази тръбопреносна система, която за пореден път ще обвърже ЕС с Русия. Това същевременно ще докаже, че Русия е този незаменим международноправен субект в сферата на газопреносните мрежи, който може да бъде сигурен енергиен източник за Европа, което означава и политически сигурен партньор.

Европейската енергийна стратегия на Русия обаче е изправена пред неочаквани за нея политически и икономически предизвикателства от

държавата, която дотогава създаваше най-малко тревоги – България. От юли 2009 г., когато в резултат на парламентарните избори, се формира правителство на ГЕРБ с премиер Бойко Борисов, енергийният проект „Южен поток” попада в сложния и с висока степен на непредсказуемост лабиринт на противоречивата и неясна българска позиция за участието на държавата в изграждането на тръбопровода. Колебанията, но най-вече неяснотите в регулирането и адекватното финализиране на българското участие в „Южен поток”, предизвикваха доста време досада и учудване както в Русия, така и в другите държави-участници в строителството на газопровода. През 2010 г. активното ухажване на водещите политици на Москва и висши чиновници на Газпром, както и многообразните форми на блъфиране, които бяха приложени към българската страна в енергийната област, включваща газопровода „Южен поток”, нефтопровода „Бургас-Александруполис” и АЕЦ „Белене”, бяха впечатляващи. Освен това посещенията на италианския премиер и на германския канцлер през есента на 2010 г., както и ответните визити на висши български политици, доказват високата политическа (не само финансова) цена на „Южен поток”. През изминалата година България се превърна в център на активно и безкомпромисно противопоставяне и надпревара в осъществяването на двата проекта „Набуко” и „Южен поток”, които независимо, че многократно се подчертаваше на политическо и икономическо ниво, че те не са конкурентни, фактите опровергават тези изявления. Доказателство за това е обстоятелството, че газопроводът „Набуко” е включен в европейския „Южен коридор” и всяка една от държавите, участници в неговото осъществяване, декларира политическо и финансово своето обвързване с него. Към това може да се добави и противоречивата политика на Европейската комисия, която чрез еврокомисаря по

енергетика Гюнтер Йотингер, периодично подкрепя „Южен поток”, но същевременно и възпрепятства неговото развитие¹⁶.

За България продължава да бъде проблем нейното собствено позициране в политическите и дипломатически битки в енергийната сфера, която през 2010 г. имаше ясен акцент върху газовите диверсификации. Продължава да е актуален въпросът дали българската страна има ясна енергийна политика, която да не се ограничава в безмислени политически декларации, чиято бързина на промяна и опровергаване е впечатляваща. Все повече във времето се отдалечава очертаващата се в началото на 2009 г. ясна визия за реални шансове България да е един от водещите елементи в транзитиращата енергийна схема. В този контекст София продължава да е залог на сложните и многопластови взаимоотношения Москва-Брюксел-Вашингтон, където газа и енергийната сигурност се определят като водещи през следващите години на противоборство, но и на взаимозависимост в решаването на регионалните и глобалните въпроси. В Черноморското енергийно ситуиране продължава да преобладава конюнктурния интерес на малките държави и стратегическото надмощие на силните регионални и глобални играчи. Политическата фрагментация, която ясно се очертава в европейското и най-вече енергийното евразийско пространство поставя вече нови акценти и началото на нови политически конфигурации.

* * *

Битката за диверсификация на енергийните доставки и трасета се развива под знака на руските и европейско/американските проекти, които плътно обхващат Каспийско-Черноморския ареал. Той вече включва не само традиционните Централна Азия и Кавказ, но в пълна степен и Балканския регион като неотменна част от нефто-газовите

¹⁶ Bulgaria asked to comply with EU rules after South Stream JV
<http://www.icis.com/heren/articles/2010/11/15/9410666/gas/esgm/bulgaria-asked-to-comply-with-eu-rules-after-south-stream-jv.html>
15 Nov 2010

маршрути. Все по-често в политическото и медийното пространство имена като „Южен поток”, „Северен поток”, „Бял поток”, „Набуко” се превръщат в ключови символи, обединяващи в себе си геополитическите акценти, противоборства и тактически или стратегически победи. Едва ли има в международен план политик и дипломат, който да не е изкушен от енергийните проекти, обединяващи/разединяващи държавите, управляващите елити, вътрешната и международната опозиция.